

מורשת גוש עציון

ג'איון 2

סבת תשפ"ג

תכנית מורשת גוש עציון הפועלת עם התלמידים מטעם אגף החינוך, פונה כאן אליכם- המורים וההורים, במידע וסיפורים על האזור בו אנו חיים. לתגובות: moreshetgush1@gmail.com

מוזמנים לקרוא, להכיר, לסייל ולהתחבר

דעות החודש עמוס הנביא

העיסוקים המרכזיים של אנשי ספר המדבר, השולחים את בהמותיהם לרעות במדבר המוריק בחורף.

דוגמא נוספת המדגישה את קרבתו של עמוס לנופי המדבר ניתן לראות באחת מנבואות הפורענות שלו לממלכת ישראל:

"גם אנכי מנעתי מכם את-הגשם, בעוד שלשה חדשים לקציר, והמטרתי על-עיר אחת, ועל-עיר אחת לא אמטיר; חלקה אחת תמטר, וחלקה אשר-לא-תמטיר עליה תיבש. ונעו שתים שלש ערים אל-עיר אחת, לשתות מים-- ולא ישבעו" (עמוס פרק ד).

התופעה של שבר ענן הממטיר גשם על נקודה מסוימת בעוד שאזור סמוך נותר יבש היא תופעה המאפיינת את המדבר ואת חבל הספר. עמוס- שראה בעיניו ודאי אירועים כאלו השתמש בכך כמשל לזעם הא-ל. גם כאשר מתאר עמוס את שיבתו של העם לערכי הצדק הוא מדמה זאת לגל של שיטפון הזורם פתאום: **"יגל כמים, משפט; וצדקה, כנחל איתן" (עמוס ה')**. לביטוי נחל איתן היה פרוש שונה בימי קדם, והוא ביטא נחל הזורם בצורים ומצוקים. עמוס בן תקוע ודאי הכיר תופעה זו של נחלים מצוקים המתמלאים פתאום במי השיטפונות.

ע"פ המסורת היהודית והנוצרית עמוס נקבר בעירו תקוע. תקוע המקראית שוכנת בתל הנמצא מדרום מערב לכפר הערבי תקוע של היום.

קברו של עמוס הנביא השוכן בתל תקוע מזכר לראשונה אב הכנסייה אוזביוס במאה ה-4 לספירה בספרו- אונומסטיקון (17,98). מימיו ועד לימי הביניים נזכר קבר עמוס הנביא בתקוע בכתביהם של נוסעים וצליינים שונים, אך כיום אין לו זכר בשטח. תל תקוע היום הוא שטח נרחב של עיי חורבות של עיר פרזות מן התקופה הביזנטית ומן התקופה הצלבנית. בין ההריסות אפשר לראות בבירור שרידי כנסיות, אגן טבילה מתומן גדול, שברי עמודים, שפע של מערות קבורה.

אחת מהדמויות החשובות והמרתקות שחיו כאן בגוש עציון הוא עמוס הנביא. עמוס חי ופעל במאה השמינית לפני הספירה, בימי עוזיהו מלך יהודה וירבעם בן יואש מלך ישראל, בתקוע. כמתואר בפסוק הראשון של ספר עמוס: **"דברי עמוס, אשר-היה בנקדים מתקוע..."**

"היה בנקדים" כלומר, במקצועו הנביא היה נוקד, רועה צאן. (מכאן שמו של היישוב הסמוך לתקוע - נוקדים) והיה "מתקוע".

לעמוס היה אתגר לא פשוט: הוא חי ביהודה אך ניבא על ממלכת ישראל הצפונית והעשירה. באותם הימים פרוחה הממלכה מבחינה כלכלית וצבאית, אך מבחינה מוסרית ודתית הייתה מושחתת ורקובה. עמוס היה צריך לשכנע את קהל שומעיו הספקן שהצלחת הממלכה לא נובעת מהיושרה המוסרית של הדור, אלא מכך שהא-ל ריחם על עונו של העם (מלכים ב' י"ד). קל לדמיין את עמוס, איש ספר המדבר, הרגיל לפשטותם של החיים, מגיע לעיר הבירה של מלכות ישראל- שומרון, ומייד מבחין בראווה, בניקור העיניים ובעושר הבלתי נצרך הנשפך ברחובות הבירה, וזאת על חשבון העניים.

כך מוכיח עמוס את גבירי וגבירות שומרון:

"שמעו הדבר הזה, פרות הבשן אשר בהר שמרון, העשקות דלים, הרצצות אביונים; האמרת לאדניהם, הביאה ונשתה" (עמוס ד').

חז"ל קובעים כי: **"סגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד" (בבלי,סנהדרין פט).** הנביא הוא שופרו של דבר הא-ל בעולם, אך מולדתו של הנביא ואורח חייו משפיעים על סגנון הדברים, או כמאמרו של שאול טשרנחובסקי **"האדם אינו אלא תבנית נוף מולדתו"**. עמוס, בהיותו בן ספר המדבר, הושפע מאוד מהגאוגרפיה והאקלים של מקום מגוריו בין ההר למדבר. משלח ידו של עמוס, שהיה כאמור רעיית צאן, מעיד על אחד

תל תקוע, המזוהה עם תקוע המקראית, ממוקם בחלקה הימני של התמונה מעל מטעי הזיתים ובסמוך לבתי היישוב הפלסטיני תקוע (מתוך ויקיפדיה)

תחריט של גוסטב דורה המתאר את הנביא עמוס, 1865 (אתר דבר)

פינוי האמהות והילדים כ"ג בטבת תש"ח

ילדי כפר עציון משחקים בחצר מנזר רטיסבון תש"ח (ויקיפדיה)

בלב כבד ובדמעות נפרדו לשלום בעלים מנשותיהם וילדים וילדות מאבותיהם.

היה זה ביום כג' בטבת תש"ח, שני משוריינים ומספר מכוניות משא בליווי מכוניות הצבא הבריטי המתינו לשישים ושניים ילדי כפר עציון ואחד עשר ילדי משואות יצחק ואיתם רוב האמהות. לאחר הפרידה הכואבת יצאה השיירה אל עבר ירושלים.

מאז החלטת האומות המאוחדות בכ"ט בנובמבר על חלוקת הארץ, המצב הבטחוני בארבעת קיבוצי גוש עציון הלך והדרדר, הדרך בין ירושלים לגוש הפכה למסוכנת. בכ"ח בכסליו, נהרגו עשרה מתושבי הגוש בדרכם מירושלים חזרה לביתם. משטר מלחמתי נקבע בגוש.

בעקבות המצב עלתה לדיון השאלה על פינוי האימהות והילדים והעברתם למקום מבטחים. מחד גיסא, הם היו במלחמה ומצב שמסכן את חייהם של מי שאינו יכול להחזיק נשק, בנוסף מכסת המים המזון והדלק הייתה קצובה ולא הספיקה לפרנסת כלל המשפחות.

מאידך גיסא פינוי שכזה אומר שהקיבוץ מתפרק והופך לבסיס צבאי, לא עוד צחוק ילדים, בית ומשפחה אוהבת. לאחר דיונים וויכוחים ממושכים הוחלט לפנות את האמהות והילדים. בן לילה הם פונו בשיירה בליווי כוחות הצבא הבריטי למשואות יצחק השכנה ומשם למנזר רטיסבון בירושלים.

באותם ימים לא העלה אף אחד על דעתו כי לא ישובו להפגש וכי גורלם של לוחמי גוש עציון ליפול עד האחרון שבהם לאחר קרב קשה ועקוב מדם ביום ה', ד' באייר תש"ח (13.5.1948), על סף תקומת מדינת-ישראל. 240 מתיישבים ולוחמים נפלו בקרבות גוש-עציון ובכללם אבות ואמהות רבים.

מבין הילדים שנולדו לקבוצה מאז הקמתה ועד הקרב האחרון על הקיבוץ, כמעט כולם הפכו ליתומים. הילדים גדלו כשזכר אבותיהם שנפלו על אדמת גוש עציון על אם הדרך בין ירושלים לחברון לנגד עיניהם. במשך 19 שנה עמד גוש עציון בחורבנו.

שרידי גוש עציון נותרו להביט מרחוק אל עבר העץ הבודד שסימל את הכמיהה לשוב הביתה. היו אלה שנים בהן חשו בני כפר עציון את עומק פשוטו של הפסוק: **"מנגד תראה את-הארץ ושמה לא תבוא"** (דברים לב נב). ילדי כפר עציון שפוננו יחד עם אימותיהן לירושלים לפני נפילת הגוש, ושאבותיהם נפלו בקרב, המשיכו לחלום ולקוות שיום אחד הם יזכו לשוב לביתם.

19 שנה שמרו בני כפר עציון על קשר חברתי הדוק ביניהם, על קשר עין ולב עם ביתם בגוש עציון, המשיכו לצפות לעבר העץ הבודד ולצפות ליום בו ישובו לביתם. המורשת הכבירה שהותירו האבות טופחה, לובתה בלב הבנים, עד שהייתה ללפיך בווער.

ביום כ"ח באייר תשכ"ז (7.6.1967), במלחמת ששת-הימים, זכינו ואדמות גוש-עציון נגאלו, יחד עם ירושלים, חברון ובית-לחם. באחת הפך חלום השיבה הביתה מהוויה רחוקה ומעורפלת לאפשרות חיה ונושמת.

ביום כ"ב באלול תשכ"ז (27.9.1967) יצאה מירושלים שיירת רכבים ובה בני כפר-עציון יחד עם חבריהם, בדרכם לביתם החרב בהרי-עציון. בליבם מפעמת ההחלטה הנחושה לשוב וליישב את ההר, לחזור לנחלת אבות, להתמודד בהצלחה עם המשימה המרגשת והקוסמת, רבת הקשיים ועמוסת האתגרים. בראש השיירה נסע אחד המשוריינים בהם פונו הילדים בתש"ח.

על רגעי הפרידה כתב חבר הקיבוץ יהושע שדיאל:

"תארו לכן את כפר עציון בלי הרעש הזה, בלי נשים ובלי ילדים. כפר עציון הרועש ומשגשג על בנייני האבן וגינות הנוי, נראה עכשיו כמחנה צבא מבוצר. כל תשומת ליבנו להתגוננות. אין כל ספק שכל זה, יחד עם הטרגדיה של רצח חברינו, השפיע על רוחנו. אבל אל נא תחשבו שרוחנו נפלה. הרי ידענו מיום עלייתנו לאן אנו הולכים ומה צפוי לנו..."
(מתוך "גוש עציון חמישים שנות מאבק ויצירה - יוחנן בן יעקב." עמ' 149)

"ישובו בנים לגבולם"- שיירת הרכבים - בחזרה לגוש עציון תשכ"ז (מתוך ארכיון מרכז מורשת גוש עציון)

שני המסלולים המומלצים בתוך המערה - **הסיבוב הקלאסי** של כ-45 דק', עם זחילה למרחק קצר, ו**סיבוב 21** האורך כשעה וחצי, ודורש יכולת זחילה משמעותית יותר.

לממשיכים בהליכה בתוך המערה מספר הוראות בטיחות:

- א.** הכניסה למערת חריטון איננה מומלצת לאנשים הסובלים מבעיות נשימה, קושי בסיבולת לב ריאה, אפילפסיה, בעתה ממקומות סגורים (קלסטרופוביה) או נשים בהריון.
- ב.** מומלץ להצטייד בבקבוק מים קטן לאדם - חם ולח בפנים.
- ג.** לפני הכניסה יש להשאיר את פרטי הנכנסים לאדם הנותר בחוץ, ולתת לו 'שעת ג' להזעקת כוחות חילוץ.
- ד.** במידה והלכתם לאיבוד בתוך המערה - הישארו במקום וחכו למחלצים.
- ה.** החיצים הזוהרים בתוך המערה והמפה מסייעים לניווט, אולם לחוששים מומלץ להיכנס עם אדם שכבר ביקר במערה בעבר.

איך מגיעים?

יש להגיע לייחניון מערת חריטון בתוך היישוב תקוע, ללכת 300 מ' בשביל שחור, ומשם לעקוב אחר סימון שבילים "שקוף" המוביל אל המערה (תזהו את המערה לפי שתי האבנים שבפתחה המכונות "לוחות הברית" בגלל צורתן).

מערת חריטון היא המערה הקרסטית הארוכה בארץ. הביקור בתוך המערה הוא חוויתי וכיפי, ולחוששים ולמאותגרי הזחילה - מומלץ להיכנס לפחות לחדר הראשון. מערת חריטון, הנקראת בערבית מעירת אל מעצה, היא המערה הארוכה ביותר בארץ העשויה מסלעי גיר. האורך הכולל של מחילות המערה שפרוסות כמו מבוך מגיע ל-3,450 מטר. אל דאגה - אנחנו לא נבקר בכולן. לפי הסברה המקובלת כיום המערה לא נוצרה על ידי חלחול של מים גשמים לתוך שכבות הסלע, אלא דווקא על ידי מי תהום שעלו ממעמקים והמיסו את הסלע. בתקופות שונות שכנו בני אדם במערה: בחלקים פנימיים של מערת חריטון נמצאו כלי חרס מתקופת הברונזה הביניימית (סביב שנת 2000 לפני הספירה). בשנת 1139 לספירה פשט כוח בדואי על הכפר הצלבני תקוע, ויושביו ברחו למערה בכדי להסתתר. בתקופה הביזנטית התקבלה המסורת לפיה מערת חריטון היא מערת עדולם בה הסתתר דוד כשברח משאול.

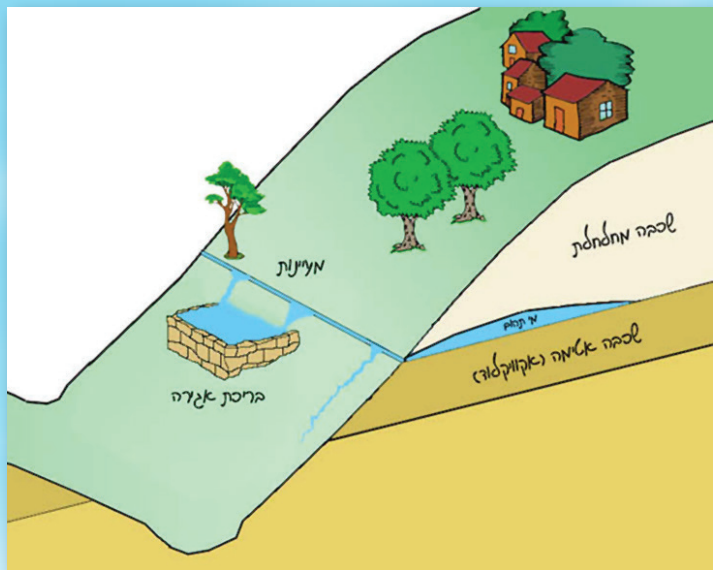
ניכנס בעזרת סימוני האור והמפה אל החדר הראשון- הגדול, ונתפעל מהחלל העצום שיצרו מי התהום שהמיסו את הסלע. מכאן ניתן להמשיך במספר מסלולים מהנים ומאתגרים במערה, או כמובן לצאת החוצה אל השמש החמימה והמאירה.

הכניסה למערת חריטון (מתוך אתר המועצה האיזורית גוש עציון)

הסבה שלנו אקוויפר ההר

תמר הירדני (ויקיפדיה)

שבין שכבת האקוויפר לשכבת האקוויקלוד. מעיינות כאלה ניתן למצוא לאורכה של כל שדרת ההר, וכן אצלינו במעיינות גוש עציון.

אקוויפר ההר הוא מאגר מי התהום הגדול בישראל ונפרס לאורך שדרת ההר של ישראל מזכרון יעקב בצפון דרך הרי יהודה והשומרון ועד לבאר שבע בדרום. מקור המים במאגר בחלחול מי הגשמים והאגרותם בין שכבות הסלע השונות.

אקוויפר, היא שכבת סלע תת-קרקעית בעלת נקבוביות או סדקים בה נאגרים מי תהום. אקוויפר ההר מורכב מסלעי גיר ודולומיט מתקופת הקנומן והטורון, המאפשרים את חלחול המים הודות לתופעת הקרסט (תופעה בה מי גשם לאחר התחמצנות ממיסים את סלע הגיר).

מתחת לשכבת סלע האקוויפר מצויה שכבת סלע נוספת שבניגוד לאקוויפר, אטימה למים. זאת למעשה הסיבה מדוע המים נעצרים שם ולא ממשיכים לחלחל מטה. שכבת הסלע האטימה קרויה אקוויקלוד.

אקוויפר ההר הוא האקוויפר השני בחשיבותו להפקת מי תהום בישראל. אקוויפר החוף ואקוויפר ההר תורמים יחד קרוב למחצית מכמות המים הזמינים בישראל. מעיינות ראש העין (מקורות הירקון), ממקורות המים החשובים במדינה, הינם שפיעה של אקוויפר ההר.

מעייין שכבה- כאשר המים שנאגרו באקוויפר מוצאים סדק, הם זורמים דרכו החוצה אל פני השטח. תופעה זו מכונה "מעייין שכבה" מפני שהמים נובעים לרוב בנקודת המפגש

חידה
 זהו את מעיינות
 השכבה גוש עציון

צילומים: דוד רוזנטל